

ZÁVADA PÁL

MEGKÉSVÉ

Bezuhan a szerkesztő úr e-mailje Rentz Mátyás halálhírével – atyaisten!, ez nem tévedés?, nálam jóval fiatalabb öcsémként rémlenek föl emlékeimből kamaszosan dacos-bájos arcvonásai, amelyeket megpróbálok most előhívni a gépi memóriából is –, és hogy a lap egy összeállításban búcsúzna tőle. Lenne-e mondandóm, megírnivalóm Mátyásról.

Először azt szeretném tudatni – sajnos megkésve –, hogy őt olvasva két ízben is úgy éreztem: de szívesen kérnék (ne kerteljünk, legszívesebben lopnék) tőle ezt-azt – saját, önző célra, nevezetesen a megírás szándékával.

Először akkor, amikor *Feőd* című regényének egyik kiprintelt verzióján szerkesztői ceruzajavításokkal-jegyzetekkel mentem végig – nem találok, sajnos, a nyomát, melyik évben történt –, és miközben, úgy emlékszem, helytelenítettem a címnek ezt az írásformáját, és nyilván voltak ilyen-olyan egyéb kifogásaim, mégsem a szerkesztői énem dominált akkor, hanem ez az írói fölismerés tört rám: ez a fiú sokkal többet és frissebbet is tud arról a világról, amely eszmélésem óta számomra is hús-vér valóságosan ismerős. És ha írnék a viharsarki (tótkomlói) ifjúkoromba is visszanyúló emlékeimből, mennyire hasznát tudnám venni az ő nagykunsági (mezőtúri, fegyverneki) tudásának. De persze hogy elrösteltem magam, és nem loptam tőle. Viszont a szerkesztői dolgomat sem végeztem jól. Mert aztán nem kérdeztem utána, hogyan alakul a kézirat sorsa, dolgozik-e még rajta szerzője, és megjelenik-e.

Másodjára akkor gondoltam megint csak megírnivalóan sóvárogva az ő történeteire, amikor az *Esőben* 2009 végén megjelent interjújában egyfelől a család-történetéről, a felmenőiről mesélt, másfelől azonban éles szemű megfigyeléseit is közreadta, amelyek rólunk és korunk irodalmi életéről szóltak – de az ő saját helyéről és pozíciójából, Fegyvernekről, a megélhetés különféle megpróbáltatásai közül. Darvasi Laci barátom küldte el nekem ezt az interjút – ők gimnáziumi iskolatársak voltak Törökszentmiklóson –, merthogy Matyi engem is emleget benne, ami persze zavarba ejtett és meghatott. De az rémlik föl, hogy ekkor sem baráti szerkesztőként viselkedtem – pedig még javában élt a Holmi, amelynek prózarovatát volt feladatom éltetni –, vagyis nem kerestem meg Mátyást se köszönettel, se kérdéssel vagy kéréssel. Hanem magam elé képzeltem az ő írói anyagát.

Késő bánat. Így már arra sem igen fogok választ kapni, amit viszont csak most olvasok Nyolcas Dorottya Szépirodalmi Figyelő-beli íróportréjában, hogy Rentz Mátyás 1994 júniusában egy „nem egészen baráti beszélgetésben” találkozott velem először és – fájdalom – utoljára. Merthogy szégyenszemre – önfelmentő önvédelemből? – nem emlékszem, hogyan is történt ez a sajnálatos barátságatlanság. Hiszen az ő novellája – nem kis részben Domokos Mátyás pártolásának is köszönhetően – épp abban a hónapban jelent meg a Holmiban, ami nyilván öröndetes körülménynek számított, és feltehetőleg a tatai írótábor volt találkozásunk helyszíne... Megjegyzem, a közölt mű még a posztmodern megformálás jegyében született, ezt már a *Kettős* című elbeszélés alcímei is elárulták: *A posztcsehszlovák megoldás* – írta Pavel M. Oborzil; illetve *A posztportugál megoldás* – írta Arnaldo Ovidos Estaçao.

Amikor Rentz Mátyás önmagáról és helyzeteiről megnyilatkozott, azt mindig áthatotta a vágy a már akkor is elsüllyedt igazi szerkesztőségek, irodalmi műhelyek, támogató szerkesztők és íróbarátok iránt. Akiket ő meglátogathatna – tudta, miről beszél, hiszen már az ősrégi ÉS-szerkesztőségben is volt szerencséje olykor még Kardos G. György kitüntető gondoskodását is élvezni. De hát nem tudtunk mi már ilyen vágyott otthonai-törzshelyei lenni írói köröknek, nem voltunk olyan szerkesztők, akikre Mátyásnak égető szüksége lett volna. Magam pedig – be kell vallanom – még az átlagosnál is nehezkesebb és feszélyezettebb redaktornak bizonyultam, tetejébe szerkesztőség híján, hiszen mi csak Réz Pál hetenkénti vendégeiként gyűltünk össze lapot csinálni.

De mindez milyen iszonyatosan régen volt már...!

Azt hiszem, ezekben a fájdalmas napokban jó páran vagyunk, akik nehéz szívvel gondolunk a mulasztásainkkal együtt elszállt évtizedekre – mi mindent tehettünk volna, hogy ennek az érdekesítően eredeti élményekkel teli, tehetséges kollégának az írói pályája szerencsésebben alakuljon. Vigasztal már csak az szolgálhat, ha elővesszük és hozzáférhetővé tesszük Rentz Mátyás írásait, emlékeit és emlékeinket, ha beszélgetünk róla...

DARVASI LÁSZLÓ

MATYI, A CSODABOGÁR

Csodabogár. Ez a szó jut legelőször az eszembe, meg a régi gimnázium. Mindjárt megtartjuk a negyvenéves osztálytalálkozót, nálunk még, eggyel a hatvan előtt, mindenki él. Élünk. Jár akkor – az akkor Farkas Bertalan repülésének ideje, hogy Argentína és Kempes világ bajnok, hogy Radics Béla a művelődési ház udvarán ad koncertet, és hogy van Miskolcon egy jó kis zenekar, meg lehet hallgatni a kollégiumban, az Edda –, szóval jár a C-be egy fura fiú, fegyverneki, a Matyi. Csodabogár. Éles, eszes, fanyar és váratlanul érkező humora van, olyan szabálytalan fickó, nem különösebben kommunikatív. Mint aki egy kicsit szégyenlős is. Szégyelli, de mit is? Ír valamiket. Olvassuk is, mert megmutatja, elég jókat ír, az biztos, hogy humoros szövegek, váratlan szóalakzatok, olyan képek, hogy – de tényleg, hogy jut ez neked az eszedbe? Honnan?! Egy játékos kispali. Emlékszem a betűire, a kézzel kanyarított mondataira, amik megkeresnek majd később is, a nyolcvanas évek második felében, de inkább a végén; ezek a betűk is olyan csodabogaras betűk voltak, humor, fájdalom munkált bennük, akarás és leplezni próbált kétségbeesés is. Mintha valami nagy erő, valami rettentő feszültség nyomta, dirigálta, alakította volna őket. Mint aki valamiféle présben él. Hosszú, személyes leveleket írt. Hosszabbakat, mint amilyeneket kellett volna. Honnan legyen ennyi türelmem, hogyan bírjam el a másikat, hogyan értsem meg, de igenis értsem meg, ha egyszer kiváltságos helyzetbe kerülök/tem, a publikálás, ugye?! Állni a fazéknál, benne a pikszisben, ugye, már rendszeresen kapni/szedni a húsosabb részből, neked jut. Ott vagy.

Melegebb sarkok, meghitt akol, a brancs, a bennfentesség, a csilláros fényben úszó jászol. Hát nem? Hát de. Akkor hallgassál meg, legyél szíves. Ennyivel tartozol.

Már nincsenek meg a levelei. Vagy nem tudom, hol és merre bujkálnak. Mert egyszer csak előkerülnek dolgok, olyan tárgyi ügyek, olyan cetlik, műtűrök, kövecskék forgatják elő magukat a felejtés leragasztott papírdobozáiból, hogy a szív szakad meg. Penész ette varázsló fölszerelések, ez is volt, így is volt, vedd csak eszedbe.

Ő ott, ahol élt, abban a világban, ahol élni maradt, kimondom a bűvös varázsigét, szezám, tárulj: *vidéken*, egyszerre mozgott rendkívül és magától éretetődően otthonosan, és volt, nem tudom, ez látszott-e, volt, Fegyvernek és Törökszentmiklós között, Surjány nyárfáinak határában, a kenderesi kakaskukorékolásban, a Kétpóra lekanyarodó bekötőúton, a mozdulatlanul elfogyó Balán: idegen. Nőtt a testemben valami, nem következik izmaimból, kócos hálózataú idegeimből, eredetemből, ez, ami ő, egy zárvány. Belém nőtt valaki más, aki nem én vagyok, de aki tud engem, és olyanokról is van tudomása, amiről nekem, a vidék szellemének, fogalmam sincsen. Legfeljebb egy-két Ovidiussá váló magyartanárral tudhat így, mint doktor Fehér Törökszentmiklóson. Ül bent a félájult délutáni könyvtárban, fölböki a szemüvegét, szonettet ír. Ragrímét soha! Rentz tárgyi tudása az itteni életről, az itteni ember észjárásáról, lelki hullámveréséről tökéletes, de közben, mindeközben arról is beszél, hogy mi a hírlapírás. Meg hogy mit jelent ma. Penzum, Krúdy napi 16 oldala, kávéházi szeglet, Karinthy és Kosztolányi. Milyen fejük volt ezeknek, mekkora, hogy néztek ki? Gonoszkodtak? Ó, igen. Mint egy igazi urbánus/poszturbánus, prózai beszámolót tart ilyesmi témákban. Na most erről Fegyverneken egy levél szaggatta, súlyosan nedves, késő őszi estén tűnődni, gondolkodni, képzelegni, azt hiszem, maga a tiszta valóságérzékenység. Ül egy tag az Alföld mélyén, és Pynchont olvas. Ismerni a környező szegénységet, újjgazdagságot, tudni az elit topogását, tipegését a traktorok útra hordott sárscimbókjai között. Ha csak a szövegei természetét nézem, azokat nem vidéki író írta. Egyszerűen nem olyan. Takáts Gyula is vidéken élt, nem? Bertók László vagy Csorba Győző, nem? S ha amott a klasszicizálás az életben tartó menedék, Rentznél a realizmussal üzekedő, féktelen posztmodern. Vidékiség? A szöveg nem tekinti problémának. Az író, az író személye annak tekinti. A vidék zsigerileg van benne minden szóban, mozdulatban, minden írói eljárásban, miközben a lélegzete arra is kapkod haragosan, amerre az irodalmi báltermek és szalonok fullasztó illatát véli gomolyogni. Irodalmi mindenevő és mindent adó, mert amit és ahogyan megír, az sem nem népi, sem nem vidéki, sem nem realista, sem nem urbánus.

Néhány nappal a halála előtt fölütöttem az egyik, régi életemből maradt fényképes mappámat, találtam egy fotót, két apróság játszik, a Matyi gyerekei, felnőttek már nyilván, ő meg valamikor elküldte ezeket a képeket, és ha a levelei el is kallódtak, a képekre mindig vigyáztam.

Csodabogár maradt, és, mondom, nem vidéki író volt. Egyébként pedig ízig-vérig író, tehetséges, elhivatott, körön kívüli. Bizonyos vagyok benne, hogy soha nem tudta volna kimondani, ha kérdik tőle, ki vagy/mi vagy, barátom?, nem tudta volna azt mondani: író.

Író vagyok.

Amikor pedig tudod, hogy az vagy, úgy jár bent a gondolati gép, úgy működik a figyelem, úgy érzel, értékelsz, beszélsz, használasz szót, mondatot, azért élsz.

Itt egy idézete, meg vagyunk szólítva, amit szerintem magáról is írt. Írhatott volna: „Budapestieknél ugyanúgy vigyázni kell a nevek emlegetésével, mint vidéki falvakban. Ha életnek lehet nevezni, akkor a magyar műűűvészeti ~ben mielőtt egy nevet ki akarsz

mondani, ki kell tudnod annak a névnek az akusztikáját abban a körben. Minden magyar műsai körnek megvan a kétmondatos hallomása, íratlan lexikon, aminek a szövege még az ilyen íratlanságok szerkesztői által is nehezen korrektúrázható vagy javítható után. Minden közepes vagy gyöngébb karrierű vidékinek a kétmondatos hallomásában benne marad az, hogy vidéki. Kizártnak tartom, hogy Závada Pál vagy Darvasi László kétmondatosában a vidéki benne lehetne."

Van egy elfelejtett regénye, *Sajátidő*. Pedig micsoda kiindulás, elindulás lehetett volna! Írni egy olyan könyvet, ami Pynhcon bedrogozott, látomásszerű, szürreális prózáját idézi, ami Tar Sándor, Borbély világszegényeit szerepelteti, amiben elveszetten, még a maga bajaira is némileg érzéketlenül téblábol a Térey által is oly sokszor megénekelte újember, a modern kor kihűlt személyisége.

Elképesztő sodrás, csodaritmika, szerkesztetlenség, csodabogárság. Enumeráció. Tessék, nézzétek meg, mit tudok.

És tényleg.

Mindent bele fogok írni, és azért fogok mindent beleírni, mert haragszom, mert nekem nincs időm, nem úgy, mint azoknak, nektek. Nektek olyan időtök van, ami lépésről lépésre telik, ami egyik fénykörből a másik fénykörbe jut, emelkedő, egyre magasabb idő, emelkedő utak, ezeken haladtok. Én állok. Nekem nincs időm fejlődni.

Ez egy árva ember haragja, dühe. Hallgatja a végtelen alföldi csöndet, ahol az estnek olyan súlya van, mint az átázott nagykabátnak. Reggel a kint, a földön fekvő komondor két kilóval nehezebb. Éppen most olvastam újra Rubin Szilárd *Aprószentekjét*. Sorozatgyilkosság Törökszentmiklóson a Rákosi-időkben. Az író tíz évvel később le-lejár a városba, behatol az Alföld mélyére, mint egy kútba, ahová gyereklányokat dobáltak. Megy végig a Vasút utcán az estben. Édes Istenem, ha ezek ketten, Rubin és Rentz Matyi találkoztak volna. Lett volna móka, lett volna kacagás.

BENEDEK SZABOLCS

NINCS ALKU

Kifli a kertkapuban állt, onnét figyelte a pár lépéssel arrébb, az utcán beszélgető Rentz Mátyást és Benedek Szabolcsot. Kis termetű, göndör fekete szőrű eb volt, az a fajta, amelyet jobb híján keveréknek hívnak, és amelyből számtalan szaladgál az alföldi falvakban, kerítéseken kívül és belül. Benedek Szabolcs anyósának szereztek a vidéki házhoz, és Benedek Szabolcs éppen azt magyarázta Rentz Mátyásnak, hogy bár kevés kutyával volt eddig közvetlen dolga, ennyire okossal még nem találkozott. Mert lám, ugyan a nyitott kertkaput látván meglődült kifelé, ám elegendő volt egyetlen „Nem!” felszólítás ahhoz, hogy megtorpanjon, és ne is menjen tovább.

– Úgy csinál – mondta Rentz Mátyás –, mintha tényleg tudomásul venné. De valójában nem.

Mindketten a kutyát figyelték, amaz azonban már nem rájuk nézett, hanem elfelé, a főút irányába. Közben ásított egyet.

- Látod? Fél szemmel téged les. Hátha meggondolod magad.
- Márpedig nem jöhet ki – Benedek Szabolcs még egyszer rászólt Kiflire: – Nem! Az újra ásított.
- Nincs alku – mondta Rentz Mátyás. – Mondd meg neki, hogy nincs alku.
- Nem! – ismételte még harsányabban Benedek Szabolcs.
- Nincs alku – ismételte Rentz Mátyás. – Azt mondd, hogy nincs alku.
- Nincs alku – mondta végre Benedek Szabolcs is.

Kicsit idegennek érezte a saját szájából ezt a mondatot, de lám, a kutya előbb leült, aztán le is hasalt a kapuban.

Rentz Mátyás elégedetten biccentett:

- Na, most már tudja, hogy komolyan gondoltad, hogy nem jöhet ki.

Nemcsak Rentz Mátyás és Benedek Szabolcs ismerték akkor már egy ideje egymást, hanem – bár kétségtelenül rövidebb idő óta – Rentz Mátyás és Kifli is. Előbbi azokban a hónapokban sűrűn járt errefelé. A ház nemrég készült el, ami azt jelentette, hogy bőven akadt körülötte tennivaló. Nemrég például Rentz Mátyás egy csomó összekötözött nádat hozott. Azt is Benedek Szabolcs anyósáék szereztek, mondván, jól fog mutatni a drótkerítésre kötözve. Rentz Mátyás hajnalban megállt a teherautóval a ház előtt, és elkezdte bedobálni az udvarra a nádkötegeket. Benedek Szabolcs akkor ébredt, amikor Rentz Mátyás már majdnem végzett. Kijött a házból, de Rentz Mátyás rászólt, hogy ne koszolja össze magát (mármint a pizzamáját) ezzel a maradék pár köteggel, úgyhogy Benedek Szabolcs Kifli társaságában figyelte, ahogy Rentz Mátyás lepakolja a platóról az összes nádat.

Most azonban nem hajnal volt, hanem nappal, Rentz Mátyás pedig ezúttal nem hozott semmit, hanem benézett. Ez is megtörtént párszor. A Pest alatti falu, ahol az új ház épült, rendszerint útba esett. Vagy úgy jött ki az esedékes fuvar, vagy erre kanyarodott. Rentz Mátyás akkortájt teherautó-sofőrként dolgozott. Útközben, a kormánykereket tekerve látta meg a kelő nap sugarait. Akkor, amikor már a napi íráspenzumon is túl volt. Benedek Szabolcs is rendszerint hajnalban kelt, hogy még a hivatalba menet előtt írjon, ám Rentz Mátyás nálánál is jóval korábban ébredt. Lényegében az éjszaka közepén. Jobb nem elképzelni, mennyit aludhatott.

Úgy ismerkedett össze Benedek Szabolccsal, hogy az hat évvel korábban írt neki egy levelet. Nem e-mailt, azt azokban a daliás időkben legföljebb csak hírből ismerték. Benedek Szabolcs a húszas évei elején járt, az írásai elkezdtek megjelenni itt-ott, már irodalmi táborban is megfordult, szóval elkezdett nyüzsgögni, és amikor valakitől azt hallotta, hogy él a megyében, azon belül is Fegyverneken egy író, akinek rangos irodalmi lapok közölték a munkáit, elkapta a késztetés, hogy megismerkedjen vele. Ő lepődött meg a legjobban, hogy Rentz Mátyás postafordultával válaszolt, sablonméretnél jóval kisebb borítékba hajtogatott, többoldalas, sűrű sorokban, töltőtintával írott levélben.

Onnantól fogva nagyjából heti váltással leveleztek. Azt is hamar kitalálták, hogy írnak egy négykezes novellát. Ennek ürügyén egyik este Benedek Szabolcs fölhívta Rentz Mátyást. Akkor beszéltek először, de csak röviden, mert Benedek Szabolcs Budapestről, egy fülkéből telefonált. (Amúgy Szolnoknak, Benedek Szabolcs akkori állandó lakhelyének ugyanaz a

körzetszáma, mint Fegyvereknek, így aztán a különféle tarifacsomagok megjelenése előtt is olcsón tudtak egymásnak telefonálni. Vagyis „telefonozni”, ahogyan azt Rentz Mátyás mondotta. Egyébként mutatott egyszer Benedek Szabolcsnak egy régi megyei telefonkönyvet, benne volt Horthy Miklós kenderesi telefonszáma is.) Az első találkozásra pedig egy őszi szombat délutánon került sor. Benedek Szabolcs sárga távolsági busszal érkezett Fegyvernekre, Rentz Mátyás a megállóban várta. Kicsit gyanakodva figyelték egymást, a hangulat nehezen vagy nem is akart oldódni, mintha mindkettő másra számított volna. Rentz Mátyás meglepett tapintatossággal fogadta Benedek Szabolcs telefonban föl nem ismert dadogását (ezek szerint nem a pesti vonal volt szaggatott), amaz meg azon csodálkozott, hogy a levelek hangneme, illetve a Rentz Mátyás első kötetének hátoldalán lévő fotó alapján elképzeltetől eltérően nem egy keménykötésű, Hemingwaybe oltott Kerouac (vagy inkább Brautigan) fogadta, hanem egy sovány, viszonylag alacsony ember, akinek tekintetében és vonásaiban ettől még ott bujkált az Alföldre került svábok elszánt makacssága, és minden látszólagos törekenysége ellenére, mint később számtalanszor kiderült, igenis volt benne erő.

Szerencsére csupán az első találkozás alakult furcsára, a későbbiekben döccenő nélkül sikerült a levelek hangulatát a személyes találkozókra átörökíteni. A négykezes novelláról nem esett több szó, ám a gyakori levélváltás megmaradt. Rentz Mátyás továbbra is hosszú, kézzel írott leveleket küldött, amikre Benedek Szabolcs nálánál szűkszavúbban, a modern technika vívmányait használva, számítógépen szerkesztett és kinyomtatott szöveggel válaszolt. Közben viszonylagos rendszerességgel találkoztak, hol Szolnokon, hol Fegyverneken, hol Budapesten. Hol meg a Pest alatti faluban, ahová a frissen nősült Benedek Szabolcs költözött.

A változatlanul irodalmi nyüzsgésben gondolkodó Benedek Szabolcs az ezredforduló éveiben, a pesti albérletében havonta egyszer afféle szalont tartott, ahol befutott és (nem kis részben általuk) befutásban reménykedő írók olvasták föl egymásnak készülő műveiket. Benedek Szabolcs meghívta ezekre a pénteki összejövetelekre Rentz Mátyást is. Utána nemegyszer együtt mentek le az Alföldre, éjszaka, a teherautóval, amelynek sofőr melletti ülésén (nem anyósülés, anyósok ritkán ülnek teherautóban) Benedek Szabolcs a későbbiekben is sokat tartózkodott. Például az esküvőjét, majd a válását követő költözései során, amelyeket rendre Rentz Mátyás segítségével bonyolított le.

És közben rengeteget beszélgettek. Leginkább irodalomról, de zenéről, közéletéről, politikáról is. Magánéletéről viszont alig. Egyesek ebből talán azt szűrhetnék le, hogy a köztük lévő, vitathatatlanul létező barátság nem mélyedt el olyannyira, hogy ilyesmi is szóba kerüljön. Ám nem erről volt szó. Sokkal inkább arról, hogy úgy érezték, számukra másutt vannak a közös és fontos kapcsolódási pontok. Benedek Szabolcs például egyetlenegyszer próbált meg ilyesmi húrokat megpendíteni. Akkor éppen két lány között őrlődött, és nem bírta eldönteni, hosszabb távon melyiket érdemes választani: a házas megbízhatót, aki mellett kiszámítható élete lenne, vagy a csélcsap lázadót, aki mellett nem unatkozna soha. Rentz Mátyás erre azt mondta, hogy ezt neki kell éreznie, ilyesmiben tanácsot lehet adni, de nem dönthetnek helyette. Úgyhogy Benedek Szabolcs később is csupán érintőlegesen és szőrmentén említette meg házassága tönkremenetelét, amit Rentz Mátyás hasonló szemérmes félszeggel fogadott. Viszont legalább ismét ki lett használva a teherautó egy újabb költözés ürügyén. Rentz Mátyás a második könyvét is itt, a sofőrülésen nyújtotta át

Benedek Szabolcsnak, a dedikációban külön hangsúlyozva az ünnepélyes aktus számukra ekkorra már sokszorosan ismerős helyszínét.

Ennek a könyvnek a megjelenéséhez Benedek Szabolcsnak is volt némi köze. Igaz, arra – mint Rentz Mátyás egy interjúból említette – később mindketten másként emlékeztek. Hogy pontosan miként, egyrészt el lehet olvasni az *Eső* 2009/4. számában, másrészt történetünk szempontjából kevésbé lényeges. Az sokkal inkább az, hogy amikor ez az interjú napvilágot látott, Rentz Mátyás és Benedek Szabolcs barátsága már túl volt a zenitjén.

Nem vesztek össze, ahhoz túlságosan érzékenyek és sértődékenyek voltak, hogy veszekedjenek. A hasadás lassan és alattomosan keletkezett.

Amikor Benedek Szabolcs újránősült, és a Pest alatti faluból visszaköltözött a fővárosba, immáron nem albérletbe, hanem saját lakásba, majd jelezte Rentz Mátyásnak, hogy idejét érzi a domesztifikáció azon lépcsőjének is, hogy életében először vásároljon egy autót, Rentz Mátyás kétnapi rendszerességgel küldte neki a különféle újságokból kivágott és szerinte megfelelő járműveket kínáló apróhirdetéseket. Egyébként is imádkozta a kocsikat, a teherautós életéből számtalan epizódot földolgozó második könyvében is sokat írt, mint ahogy szívesen beszélt is róluk. Benedek Szabolcsot viszont nálánál jóval kevésbé izgatta ez a dolog, ő kultikus tárgy helyett használati eszközként tekintett a gépkocsikra.

Egyszer Rentz Mátyás egy hatalmas, bilikék, láthatóan régi, de azért jó állapotban lévő autóval állított be Szolnokra, fölcsöngetett Benedek Szabolcsékhoz, és lehívta, hogy nézze meg, sőt próbálja ki, most vásárolta, és nem mellesleg egykor az egyik püspök szolgálati járműve volt. Benedek Szabolcs addig jobbra az apósa kocka Ladáját vezette, úgyhogy kissé idegenkedve ült a csónakszerű járműbe. Mentek néhány kört a szomszédos utcákban, amit követően Rentz Mátyás lelkesen kijelentette, hogy Benedek Szabolcsnak kiváló érzéke van az autóvezetéshez és bizonyára az autókhoz is, érdemes volna hát jobban elmélyülnie ebben a témában – úgyhogy onnantól fogva még többet beszélt neki a gépkocsikról. Ezek után jókora pofonként élte meg, amikor évekkel később, a sokadik vaskos küldeménye után Benedek Szabolcs – nyilván mert előre sejtette barátja reakcióját – egy sunyi sms-ben tudatta, hogy köszöni a kivágásokat, de időközben vett egy autót, mégpedig azt a típust, amely egyetlen, Rentz Mátyás által gondosan kiválogatott apróhirdetésben sem szerepelt, viszont az tűnt ár/érték és Benedek Szabolcs autós ismeretei szempontjából a legpraktikusabbnak. A fordulatot Rentz Mátyás olyannyira nehezményezte, hogy heteken keresztül nem jelentkezett.

Akkortól amúgy is ritkábban találkoztak. Miután Benedek Szabolcs első gyermeke megszületett, Rentz Mátyás még egyszer föllátogatott hozzá Budapestre, és hozott barátja második feleségének pár üveg házi lekvárt, mondván, frissen szült anyáknak ez kell. Adott pár négy szemközti tanácsot Benedek Szabolcsnak arról, miként figyelje bármikor közbeavatkozásra és ugrásra készen az anya és gyermeke közti kapcsolatot, egyébként meg hagyja azt a maga természetes medrében haladni, ám leginkább a levelek maradtak. Ekkor már e-mailek formájában. A viták sokasodtak, a repedés nőtt. Benedek Szabolcsot egyre inkább idegesítették Rentz Mátyásnak az irodalmi életre vonatkozó, szerinte rögeszmés elképzelései, amelyeket nem tudott mellőzni a prózai szövegeiből sem, és amelyekhez egyre vaskosabb, politikai jellegű megjegyzéseket is fűzött. Amaz pedig némi féltékenységgel látta, hogy tíz évvel fiatalabb barátja pontosan azt teszi, amit annak idején neki is javasoltak, és amit egyébként ő is nemegyszer tanácsolt Benedek

Szabolcsnak – miszerint a rendszer úgy működik, hogy a makacs kívülállóság önsorsrontó lázadását földadva igenis bele kell simulni az irodalom hierarchiájába és infrastruktúrájába.

A szakadék egy politikai értelemben különösen forró őszt követően vált átugorhatatlanná közöttük, mikor is nyilvánvalóan másként vélekedtek bizonyos akkor megesett dolgokról, noha ezekről egymással nem beszéltek. Onnantól kezdve, tartva attól, hogy leveleik írásos ordibálásba fordulnak, nemcsak egyre ritkábban váltottak, de egy idő után nem is küldtek egymásnak e-maileket. Arról is hallomásból értesültek, hogy mindketten új barátokat szereztek. Ami Rentz Mátyás esetében inkább remélt szövetségést jelentett az irodalom rendszerével szemben vívott, részben elképzelt szélmalomharcában. Évekkel később futottak ismét össze, Szolnokon, e folyóirat főszerkesztőjének könyvbemutatóján. Az interjúkötetben velük is volt egy-egy hosszabb beszélgetés (amiben egyébként Rentz Mátyás változatlanul a barátjaként említette Benedek Szabolcsot). A rendezvényt megelőzően váltottak egymással pár zavart mondatot, és megbeszélték, hogy utána hosszabban beszélgetnek. Ám Rentz Mátyás eltűnt. Pár nappal később e-mailben kért elnézést, mert haza kellett sietnie. Benedek Szabolcs ezt röstelkedő megkönnyebbüléssel vette tudomásul.

Tíz évvel később, eme sorok írásakor jutott eszébe Benedek Szabolcsnak, hogy ez volt az utolsó találkozásuk. Közben időnként történt kísérlet a levelezés föltámasztására. Leginkább oly módon, hogy Rentz Mátyás küldött egy-egy e-mailt egy olyan címről, amely alapján a feladó kiléte nem derült ki, mint ahogy a leveleket se írta alá, de Benedek Szabolcs számára azonnal világos volt, kitől érkeztek. Akkor pár napon keresztül ment a levelezés, majd elhallgatott, és később tanácstalanul olvassgatták vissza, vajon melyik volt az a mondat, amit a másik a szívére vett.

Az utolsó ilyen üzenetváltás a világvárvány idejére esett. Aztán csak a rettenetes és szívet-lelket megdermesztő halálhír érkezett, az is jókora késéssel. Benedek Szabolcsban pedig az azt követő hetekben egyre-másra föltámadtak az emlékek.

Filmszerűen látta maga előtt a jeleneteket.

Például azt, amikor egy pesti aluljárón átkelve, a szanaszét dobált banánosdobozok láttán Rentz Mátyás a kortárs amerikai próza egyes jelenségeiről kezdett értekezni.

Vagy amikor egy házibuliban erőltetetten népies mozdulatokkal kezdett táncolni, mintha ezzel is ki akarná gúnyolni azt a figurát, amelyet szerinte mások rá akartak erőltetni, mondván, ezzel akár komoly pályát is befuthatna az irodalomban.

Meg amikor egy hajnalon – talán egy pesti felolvasóest, esetleg egy irodalmi szalon után – úgy távozott Benedek Szabolcs albréletéből (korán, hogy elérje a Fegyverneken is megálló első vonatot, elvégre várta a háztáji), hogy a levélbedobó nyílás alá csúsztatva a lábtörlőt, hogy majd amikor kívülről bezárja az ajtót, a bedobott kulcs minél kisebb zajt csapjon.

És amikor minden előzetes értesítés nélkül postai csomagban küldött Benedek Szabolcsnak egy Arany János-összest, mondván, ilyet nem látott nála a könyvespolcon, márpedig egy magyar író enélkül nem lehet meg.

Vagy amikor egy fegyverneki magaslatról megmutatta a Mátrának a látóhatár távoli szélén húzódó kékes vonulatát, közben pedig arról beszélt, hogy szerinte régebben se mentek másként a dolgok, és azok, akiket manapság a múltból az irodalom hőseinek és jeleseinek tartunk, a maguk idejében bizonyos tekintetben ugyanolyan pitiáner módon cselekedtek – leginkább egymással –, mint utódaik.

Meg amikor azokról az időkről mesélt, amikor Benedek Szabolcsal még nem ismerték egymást, és amit rendszeresen a „részeges művházigazgató koromban” eposzi jelzővel aposztrofált, soha nem feledkezve meg arról a sztoriról, hogy a Fegyverekre látogató híres rockzenekar gitárosa a fellépésük előtt őt küldte el a sarki közértbe, mondván, „öcsi, hozzá már valami piát”.

És amikor csöngött a telefon, és Benedek Szabolcs akkori, első felesége vette föl, aki lelkendezve kiabálni kezdett, hogy „Matyi az, Matyi az”, mire Rentz Mátyás a vonal túlsó végén egyre csak azt hajtogatta, hogy „Mátyás vagyok”...

Joggal merül föl a kérdés, hogy mi lett a Kifli nevű kutyával.

A válása körül talán ez okozta Benedek Szabolcsnak a legnagyobb fejtörést. Az újonnan épült családi házat különösebb anyagi veszteség nélkül el lehetett adni, a sebek is begyógyultak előbb-utóbb, a kis göndör szőrű ebet azonban nem vihette magával Pestre. Bármennyire is ragaszkodtak egymáshoz, és Kifli bárhogy is leste minden szavát, egy pesti lakásba belebetegedett volna. Nem odavaló volt. Futkosni, csaholni szeretett, és madarakat hajkurászni. Már az problémásnak bizonyult, hogy a válás után ideiglenesen annak a szolnoki társasháznak a szűk, alig pár lépésnyi udvarán tartózkodott, ahol Benedek Szabolcs szülei laktak. A szomszédok nehezményezték, hogy Kifli lármát csap, ezért az ott-tartózkodása egyre inkább kezdett oly módon ideiglenes jelleget öltetni, amilyen annak idején a Vörös Hadseregé volt.

A kutya visszakerült az Alföldre.

– Neked adom – mondta Benedek Szabolcs Rentz Mátyásnak. – Én úgyse bírok mit kezdeni vele. Te viszont tudsz vele bánni.

Rentz Mátyás bólintott. (Az egyébként a második könyvből is kiderül, hogy az autóké mellett a kutyák nyelvét is elég jól beszélte.)

– Vigyázni fogok rá. És persze bármikor meglátogathatod.

Egyikük se mondta ki, mégis mindketten arra gondoltak, hogy az már nem lesz ugyanolyan.

– Csak azt kérem – tette hozzá Benedek Szabolcs –, hogy olyankor vidd el, amikor én nem vagyok itt.

Így is lett. Egy hétköznap délután, amikor Benedek Szabolcs szokás szerint a székesfővárosban tartózkodott, Rentz Mátyás elment a szolnoki társasházhoz, fogta a kissé megszeppent Kiflit, és elvitte a püspök hajdani szolgálati járművével. Benedek Szabolcs jó fél évvel később látta viszont a kutyát, amikor új barátnőjével, egyben későbbi második feleségével és gyermekei anyjával meglátogatták Rentz Mátyásékat. Kifli természetesen megismerte Benedek Szabolcsot, és lelkes örömmel fogadta. Ugyanakkor azt is lehetett érzékelni, hogy ő már Rentz Mátyás kutyája.

Az volt Benedek Szabolcs utolsó ottani látogatása. Késő ősz volt, barátságtalan, szeles, nyirkos idő. Jobbára a házban tartózkodtak, Rentz Mátyás zsúfolt könyvesszekerénye előtt, és az akkori friss szenzációról, az első magyar irodalmi Nobel-díjról beszélgettek. Közben szóba került egy másik, ugyancsak világhírű magyar író is, akire egyidőben mindketten úgy tekintettek, ahogyan rajongók szoktak a rocksztárokra. És akivel Rentz Mátyás hajdan ugyancsak levélkapcsolatban állt (Benedek Szabolcs is), egyébként meg mások előtt vezérlő fejedelmünként emlegette.

Az e-mailekben Rentz Mátyás kötelességszerűen beszámolt Kifli aktuális dolgairól is. Majd arról, hogy elködorgott, és nem ment többé haza. Rentz Mátyás ezt hosszas töprengést

követően, együttérzésekkel telve írta meg Benedek Szabolcsnak, mondván, tudja, hogy a barátját mennyire szíven ütheti a hír.

Tévedett. Benedek Szabolcs akkor már egészen más dolgokkal volt elfoglalva.

A pandémia idején, két hullám között, amikor átmenetileg szabadon lehetett mozogni, Benedek Szabolcs szokásos nosztalgiaútjai egyikeként Szolnokra autózott. Előtte azt mérlegelte, mi lenne, ha írna Rentz Mátyásnak, mondván, elkanyarodik Fegyvernek felé. Végül nem írt és nem kanyarodott el. Úgy volt vele, majd legközelebb.

Rettenetes arra gondolni, hogy nincs olyan, hogy legközelebb.

A hiányt és az elmaradt dolgokat nem pótolhatja semmi.

Miután a halálhír megjelent az egyik közösségi oldalon, villámgyorsan átkerült a médiába is. A Rentz Mátyással készült, fentebb említett, több mint évtizedes interjújuk is újabb olvasói lettek. Volt, aki idézeteket osztott meg belőle, mások ezzel összefüggésben az általuk még soha nem hallott nevű Rentz Mátyás könyveit kezdték keresni. Akik pedig megtalálták valamelyiket, azt posztolták ki, hogy izgalmas, őszinte hangú író. Benedek Szabolcs is elővette Rentz Mátyás könyveit, de miközben olvasta, nem a prózát látta bennük, hanem egyre csak a barátja fájdalmasan régen hallott hangját hallotta ki minden egyes sorból. Egy idő után nem is bírta őket tovább olvasni.

P. NAGY ISTVÁN

SAJÁT IDŐ

In memoriam Rentz Mátyás

*Van valahol egy hosszú, mély, bonyolult,
tehát lassan olvasható mondat.*

Ezzel az egy mondattal kezdődik, mondjuk, a vers.

*A próza pedig földút kerékvágásokkal
és a tikkasztó nyárban is eleven*

sáriszapos gödröket megkerülő nyompárokkal.

Ha elindulsz ebben a nagy merevenben, eljuthatsz (és vissza)
addig a bizonyos mondatig.

És

pont

ott

egy kicsidég megpihenhetsz.

Ám ahol a mondat véget ér,

kezdődik egy másik,

mert minden egyes mondat újakezdés.

A sorok hol rövidebbek, hol hosszabbak,

hol egyáltalán nincs sor.

Svenk. Montázs. Vágás.
Hiátusok, hézagok.
És ezeken a szöveghasadékokon át olykor-olykor,
akár Kafka műveiben,
bevillannak a nyersségében is költői valóság képei,
váratlanul kinyílik ama *egyetem* rácsos ablaka,
és egy hosszú pillanatra
megszűnik a szimpla szépséguralom,
egy villanásnyi időre megláthatjuk a kinti világot,
amely mindenek ellenére
mindig jelen való lehetőségként létezik,
és az üldözött ember életébe
kicsiny, ezüstös visszfényt lop be.
A magyar rögvalóság díszletei.
És nekünk már nincsenek szabályos történeteink,
csak tojásdad alakúak,
és azok is cukorüvegként porladnak.
A hold, mint *nedves sajtgolyó*,
oly kerek.
És nincs ma ideje semminek.
Talán arra van idő, hogy elindulj,
mint hólabda a lejtőn.
Rabidő.
Saját-
idő,
-halál.

VIDÉKI PÉTER

KÁNON(OK)ON KÍVÜL

Közelítések Rentz Mátyás prózájához

„Csak megfelelő olvasási készséggel vágjon neki az olvasó. Archaizmusok, stílusparódiák, vendégszövegek tükrözései. »Bonyolult, zavaros mondatok, szócséplés, sok duma.« Kis szeletekben is fogyasztható” – írja egyik 2009-es bejegyzésében a *magyar–magyar szótár* (dudenbuch.blog.hu) bloggere a *Diogenes cselekedetei* című szöveg bevezetőjeként. A szöveg a *Prae* 2005/1-es számában megjelent Rentz-el-beszélés, ami az eddig még kiadatlan, *Feőd, avagy a magyarországi termelőszövetkezetek (rövid) történeteiből* című regény részlete. A blogbejegyzés további útmutatást ad az elbeszélői hang olvasó általi birtokbavételéhez: „(..) A künizmus nemegyenlő

a mindenfikaizmussal. A fejlett matulista fikaista csak szeretne künikósz lenni, ahhoz azonban túlságosan is megfelelő stréber nyalista jógyerek. A künikósz ismer értéket, nem minden fika. Főleg pedig nem relativista a künikósz úgy, ahogy a mai fejlett matulista fikaisták mind." A nicknevek mögé rejtőző Rentz Mátyás akár a *Pisztrángfogás Magyarországon* (Kalligram, 1995) és a *Sajátidő (maimarketing)* (FISZ, 2001) című könyvei elé (mögé?) is írhatta volna az idézett (ön)ironikus kommentárt, a szarkasztikus „útmutatás” pedig a világot leíró – elbeszélő –, felmutató emberi-írói magatartás jelölésére is alkalmas. Bár a *Diogenész cselekedetei*, a fentebb említett elbeszéléskötet és a regény, illetve sok más – folyóiratokban megjelent – novella a posztmodern prózapoétikai eljárások tárháza, Németh Zoltán meg sem említi teoretikus összefoglaló művében (*A posztmodern magyar irodalom hármassztratégiája*, Kalligram, 2012). Pedig a Nagy Teoretikus által vázolt posztmodern három P-je („Paródia abban az értelemben, hogy a hagyomány szövegei parodisztikusan íródnak újra, pastiche a stílusimitáció értelmében, paranoia pedig a labirintusszerű, megsokszorozott szövegvilágba vetett szubjektum értelmében”, i. m. 11) Rentz írásainak többségére érvényesnek tűnik. De mintha nem minden „pesti” teoretikus olvasta volna a Fegyverneken élt író *Volt/nem volt* (Prae, 2005/2) című pamfletjét: „fesz a Nappali Házat meg a fóradalmárok szöveg s regényelméleti ókosskodásait bújám, ahelyt, hogy Krúdyt s Hamvast céduláztam volna a közöttük feszülő téphetetlen organicus szálak eránt. Jégkorongozó – de balerina akartam annyira lenni!”

A *Pisztrángfogás Magyarországon* több novellája (*Házibuli visszatér*, *Annhauser Renáta: A házibuli véget ért*, *Metszés*, *Az űrhajós naplója*), a *Sajátidő* című regény, a 80-as évek végén, a 90-es évek első felében az *ÉS-ben*, a *Holmiban* (*Kettős [A poszt-csehszlovák megoldás – írta Pavel M. Oborzil, A posztportugál megoldás – írta Arnaldo Ovidos Estaçao]*, 1994) és a Kalligramban publikált novella (főleg: *A távítás naplója*, 1994) kifejezetten dekonstruktív eljárásokkal él: a narráció szintjeinek határsértései, a nyelvi regiszterek keveredése, stílusterések, vágások, metszések, kihagyások és variábilis ismétlések jellemzik. Az önreflexió igénye, a metafiktív elemek szövegbeli jelenléte pedig még a 2000-es évek írásaira is jellemző, amikor Rentz – vélhetően tudatosan – törekszik a zártabb formában, tisztább narrációban és a minimalistaszerű beszédmódban való megszólalásra: „És egy kérése lenne felém, ha ezt meg akarnám írni, csak arra kérne, hogy ne úgy írjam, mintha én, mutat le a Taunus tetejére, ha értem, mire gondol, hanem mintha valaki más mondaná el.” (*Szerencsés ember*, Eső, 2014/1).

Az író blogjaiban maszkszerűen elfedte szerzői mivoltát (à la Pynchon), az irodalmi életből kivonva és a kánonba való beíródástól „megvédve” önmagát. A marketingtechnikákat műveiben pontosan leíró Rentz (a *Sajátidő* „rossz ügynöke”) az irodalmi élet ellentmondásosságát, saját *vidékiségét* olyan kegyetlen szarkazmussal, (ön)paródiával, nyelvi bravúrokkal és játszási kedvvel mutatta fel novelláiban és regényfüzérében, hogy a magukra ismerő szerkesztők, kiadók és írókollégák sértegettsége már előre bekódolódott a szövegbe: „Klinker a »saját« könyveit is nullának tekinti – a '90-es években nagy rakat ilyen nulla-könyv jelent meg. Amikor Klinker számára még újság volt ez a nullaság, ríva panaszkolta föl egy tényfeltáró káéfté ügyvezető igazgatójának, neves szellemiségnek és véleményformálóknak, de az nevetve csapta hátba, rá se rántson az ilyesmire Klinker, hájszen neki is, a főtényföltáró fene

nagynak is van ilyen könyve, meg még más neves véleményformálóknak, még be is mutatják ezeket a könyveket, sőt van, hogy írnak is róluk – ami aztán már egy könyv *ténylétbeniségének* a végső bizonyítéka.” (*Költő pórázon*, Kortárs, 2005/5)

Az összeesküvés-elméleteket eszünkbe juttató rentzi (szöveg)hálózat többféle olvasatot is felkínál: az olvasói érdekeltségtől függően a patetikustól az ironikusan át a parodisztikusan groteszkig terjedhet a skála. A *Diogyenes cselekedeteiben* a kisebbséghez tartozó diák tanárának arról panaszkodik, hogy leesterházyzzák, egy másikat meg azért csúfolnak, mert túl bonyolultak a mondatai. A *Sajátidő* elbeszélő szövegei, illetve az egymásba átcsúszó elbeszélők-szereplők (Mokri–Lisztes) időnként reflektálnak az irodalmi kánonba való beépülés kudarcára („Ifjúkorában úgy képzelte, ösztöndíjjal Berlinben fog élni, majd fizetik azért, hogy egy nyugati övezetben álló kertvárosi villa manzárdjában üljön spirálfüzetei fölött”, 43), vagy a kánont író Nagyok hatalmi gyakorlatára („Azért mégis fontos egy Nagy vélekedése. Nagyon hamar, igen kis mennyiségből kielemezik, azután pedig klisébe gyömöszölve osztályozzák a, például írókat, aztán egy Jelentős Társaságban elejtik s úgy marad”, 107).

A „kétmondatos hallomások” alapján („brautigeneket ír esterházyisan”) a 90-es években „leposztmodernezett” író valóban nehezen fér bele bármilyen skatulyába, mert néhány írását leszámítva igaznak tűnik rá az, amit Krúdy írásművészetéről nyilatkozott: „Ám a stílus *sztaniolpapírja* alatt a legsötétebb szociohorror rejtezik, iszonyatos mélységek, móríci erő.” (*Jégkorongozó a balettban*. Jenei Gyula beszélgetése Rentz Mátyással, Eső, 2009/3.) A *Pisztrángfogás Magyarországon* eklektikus, polifon nyelvezetű, a fikcionaltságot hangsúlyozó elbeszélései valóban nem írhatók le pusztán a nyelvi megelőzöttséget előtérbe állító, a korabeli posztmodern szövegirodalmat jellemző poétikai és nyelvi klisékkel, ezért Rentz – részben – jogosan protestál a már fentebb idézett interjúban, „hogyan köze nincs a szövegszövegizmushoz annak a könyvnek”. Másrészt Brautigan és egy elbeszéléskötet (*Entrópia*, Mai amerikai elbeszélők, Európa, 1981) hatása vitathatatlan: a néha bizarr, szarkasztikus humor és a meg(nem)formáltságban, a banális emberi viszonyok és a modern világ tárgyainak, jelenségeinek leírásában megmutatkozó, mindent átható szabadságvágy. Ebből a szabadságvágyból, a valóságban „benne levés” állapotából keresi Rentz a nyelvet és a nyelvet az író: a P&P-s (Esterházy Péter és Thomas Pynchon) hatások mellett már a 90-es évektől ott van a novellákban a móríci ösztönvilág krúdys, hosszú mellérendelő mondatokkal, a reáliákat groteszkül elbeszélő, sajátos mágikus realizmus élőbeszéd-imitációkkal (tájnyelv, argó, szleng, német) és a részleteket élességgel bemutató, egyre szűkszavúbb és egyre hagyományosabb narráció. A *Sajátidő* című regényben és a 2000-es évek novelláiban (a legjobbak ezek közül az Esőben megjelent „mesék”, pl. A *Szellő Bori szerencséje*) az elbeszéltség hangsúlyozásának elő- és háttérében a 20. századi Magyarország utolsó évtizedeinek szociografikus hitelességgel elmesélt, leleplezett, feltárt és felmutatott viszonyai tükröződnek: a közép-alföldi szegregátumok, gettók világát („modern rabszolgatartók” és „kurvahajcsárok”, kiszolgáltatottak és a helyi hatalmat gyakorlók, látszólagos és valóságos nyomorban élők), a mindent átszövő korrupciót és bűnözést, az ügynökök, marketingstratégák, tényfeltárók (ön)csalásait, a régi és új árulásokat (*Egy szerelem epilógusa*, Mozgó Világ, 2000/11). A *Sajátidőt* szituációk laza kapcsolata (anekdoták innen-onnan), nagyszerű

és pontos jellemrajz (a strici Dzsúlió, a nimfomán Patikusné, a nagystílú Gyurászikja, a Torday és Tordayné), filozófiai kommentárok és burjánzó nyelvi asszociációk jellemzik. A mélyben pedig a „rögvalóság”. És mindenki Úton van...

Az autó vezetése, műszaki paraméterei, „felpécizése” (lásd: *Lehet-e színe az áramvonalnak?*, Kortárs, 2002/6) a világ leírásának, elbeszélhetőségének retorikus alakzata, mert Rentznél az irodalommal mindenről lehet beszélni, akár líraian, akár „archaizmusokkal, első futamokra kibogozhatatlan mondatszerkesztésekkel, hiányzó alanyokkal, ficamosnak látszó grammatikával, bődületes hétköznapisággal” (Nyolcas Dorottya idézi Rentzet, *Íróportré*, Szépirodalmi Figyelő, 2006/5). A „bődületes hétköznapiság” az élőbeszéd többirányú imitációját jelenti (cigány–magyar vulgáris rétegnyelv, döbbenetes szóösszevonások), mint például a zseniális *Semminemigaz* (Eső, 2008/2) című novellában, amelyben az intézetis gyerekek életéről kapunk – olykor szenttelen –, tudósítást: „Néha meg is baszták a csávók a Rócsika anyukáját, például a Szalámifaszú ember, és olyankor a Rócsika anyukájának jobb volt a kedve, és nemcsak kevertet vett, hanem lánchidgonnyagot meg csokoládékat, meg akkora húsokat, mint egy állat.” Rentz „cigánynovelláinak” elbeszélői sokszor részvétlennek tűnnek, de ha figyelmesen olvasunk, tapasztalhatjuk, hogy a cigányság „kívülről” nem értelmezhető belső törvényeinek rögzítése, az élőbeszéd vitalitásának és vulgaritásának részletes bemutatása egy nagyon is megérett belső pozíció (például: *Megjöttek a titások*, Eső, 2000/4). Mert „Pesten bármit mondhatok, tét nélkül. Szülhetek nyégergyereket, vagy lehet nyolc abortuszom. Bármely utca vége egy másik utca eleje, dereka. Itt azonban, ha kimegyek az utca végére, A Semmi van.” (*Küsded barna költő kiskonttyal*, Vázlatok Dienes Eszter arcképéhez, Eső, 2009/2).

Lehet beszélni gépekről, amik lehetnek akár tárgyak, metaforák, metonímiák, ikonok, magatartásminták, viselkedészavarok vagy maga a történelem alulnézetből. (*Különböző gépek*, Kortárs, 2004). *Lehet beszélni* identitásról, a bácskai sváb származásról, az albánácikról, a szerbnácikról, a titólágerről, a nagyapa „regényéről”, mert „A Schulcz, az elefánt történeteinek a tolvaja én vagyok.” (*Elefánt*, Eső, 2006/4) És lehet beszélni, és erről sokszor szólnak Rentz novellái, az elmúlt évtizedek legsúlyosabb társadalmi problémájáról: a külterületi, tanyás vagy zártkertes vidékeken élők lelki, szellemi és fizikai nyomoráról. Vidéken ugyanis a rendszerváltás környékén (előtt? és után?) a legszegényebbek a régi tanyavilágban, majorságokon vehettek vagy foglalhattak maguknak házat, tanyát vagy fészert, ahonnan „[r] égen messziről, kilométerekről, gyalog jártak be a tanyákról a gyerekek – olvasta Anna, Bálint, Gábor, Ibolya és Lajos is, szépen, hiba nélkül, pedig messziről, kilométerekről, gyalog jártak be a tanyákról az iskolába”, *Büdös Anna*, Eső, 2005/1). A nyomor gyakorlatilag láthatatlan a külvilág számára, illetve csak akkor veszi észre, ha megjelenik a médiában vagy az emberjogi aktivisták vonulnak ki a vidékre: „Nem, bök oda a csikkel Kudácsné, majd ő megmondja, mi az intérigencia: Ott állni a kiskonyhában, a házban egy falás étel nincsen, egy pénz, egy forint nincsen, minden sarkiboltban tele a füzet, már tejet meg kenyeret se adnak hitelre, a segílyt elvitte a kamatoló, egy cocológus olyankor a fasorba sincs, amikor gyűnnek a péze-kért a kamatolók, de a politikus se jön oda a felemelkedésével, egy szál izzik se a portán, papír annyi se, hogy a seggit kitörölje, gyufája is három gyútat, reggel óta nem gyújtott rá, oszt akkor meggyün az ember Pestről: Hun az ítel!” (*Magyarovellák*, Eső, 2002/2)

Rentz elbeszéléseinek egyszerre szimulált és valóságos nyelvi rétegekből felépült textúrái a nézőpontváltások, az önreferencialitás és a legkülönbélebb (pop)kulturális utalások (például: *Guano*, Eső, 2005/3) a minden mindennel összefügg érzetét adják, a referenciális

és areferenciális jelölők egy paranoid, folyton válságban lévő világról tudósítanak. Sosem lehet az olvasó abban biztos, hogy jó helyen jár, otthonra biztos nem talál, hiszen a szerző folyamatosan játszik, még talán hallani is lehet a nevetést a metafikciós játszma közepette: „Semmi sem szomorít el jobban és szegi kedvem, mint ha történeteket mesélnek el ingyen alapanyagként. Most sem figyelek. Liszti számára láthatóan minden csak jelzésszerű vagy ürügy, eléggé hanyagul vágta át előre megfontolt gondolatmenetén, máris apró alkatrészeket gurít ki keserű szagú, alumínium gyógyszereshüvelyből, körmei közé csippenti: – Afölött nyithatnánk vitát, hogy általában elmondható-e, hogy a dél-amerikai latin elbeszélőktől való, egyenesen Vargas Llosától és Gabriel Márqueztől származtatható vagy, de...” (*Az apokrif legenda visszavág*, Kortárs, 2001/9). Folyamatos feszültség teremtődik a nagy mennyiségű reália, naturalista élethelyzetek, párbeszéd és a valóság bizonytalansága és álomszerűsége, illetve a kommentárok líraisága és filozofikussága között. Mintha a megrendült világtapasztalat újra és újra próbálná értelmezni önmagát, összefüggéseket keresni saját magában, illetve kapcsolódni más teremtett világokhoz. Ez a megrendült világtapasztalat a mesékben, a mágikus realizmusban található önmagára, ha a mese és a valóság köszönőviszonyban lenne. De nincs. Mert aki a vidékiségekben él-ír, annak sem borgeszi, sem márquezi útja nincsen: „Mire megy ebben az áporodott szomorúságban a nyelvi megformálás ereje. Ó, Cortázar, atyám! Odáig sokan eljutnak, nők, a cicázásig a buszsofórral – megmutatni a többi utasnak, ők sikeresek még valamiben, például két megálló között is fölveszük meg lerakjuk őket. Ó, Márquez, atyám, ki olyan varázsosán átstilizáltad a dögunalmas hétköznapiakat!” (K. J., Eső, 2005/3)

A *Sajátidő* szereplői testi vágyak, anyagi érdekek és az ingatlanmaffia hálójában vergődnek, motivációik meglehetősen banálisak és klisészerűek. Ez azonban csak a látszat. „Hősünk” folyamatosan úton van, sokszor nem azonos önmagával, s minden mozgás lényegében a nyelv és tér elsajátításáról, birtokbavételéről szól, és még ennél sokkal többről: egy soha nem létező, de vágyott világ megidézéséről, ahol van szerelem, hírlapíró, becsület, „sajátidő”, ahol a kánon része Hamvas Béla és Szentkuthy Miklós, és megbecsülik Temesi Ferencet. A „hős” nem tud és nem is akar alkalmazkodni, rejtőzködik, szerepeket játszik, és ha néha önmaga, nem értik a szavát, és kitaszítják. Mindegy, hogy a szegregátumok „lakóival”, hivatalnokokkal vagy a „művelt” középosztállyal találkozik, értetlenül csodálkoznak a kívülállásán, a „sajátidő” elérhetetlen, mert nincs, soha nem lesz, mert talán sosem volt. Az utolsó lapokon Hamvas *Szilveszterének* szereplői kommentálják a világ (a szöveg?) szétesését, valamint Pynchon *A 49-es tétel kiáltásából* Oedipa Maas, vagyis maga az olvasó „mosolyog”. És mosolyog Rentz Mátyás is. Mert a Vidéki Író, aki belülről látja, tapasztalja, annak a nyelve, a mondatai, a szíve...

„Ez ég alatt nem érvényesek a keleti logiko-filozófia inverz paradoxonjai, itt a nagy végképpen és örökösén nagy, s a kicsiny végképpen és örökkön-örökösén kicsiny. Itt a fehér ló is ló, a szürke szürke, a pej pej.” (*A' kicsinységéről*, Eső, 2002/3)

